

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ analüüs 2014. a andmetel, aruande lühikokkuvõte 2015

Tellijaja: Põllumajandusuuringute Keskus, kontaktisik Jana Adari, jana.adari@pmk.agri.ee

Töö teostaja: OÜ AgriNet, Põllumajandusuuringute Keskus, Põllumajanduskeskkonna seire büroo

Uuringu eesmärk

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ pikaajalise uuringu eesmärgiks on välja selgitada, mil määral on MAK 2. telje mahepõllumajandusliku tootmise toetus kaasa aidanud kohalike mahesaaduste turusituatsiooni parandamisele (ehk uurida mahesaaduste kättesaadavust).

Metoodika

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdud mahetoodete osa“ analüüsimiseks vajalike andmete saamiseks viidi FADN¹ valimisse kuulunud mahetootjate hulgas 2015. aastal läbi iga-aastane küsitlus, mis sisaldas küsimusi mahetoodangu tootmise mahtude ja toodangu realiseerimise kohta mahe- või tavatoodanguna toodanguliikide lõikes ning viidete (suuline, kirjalik, ökomärk) kasutamise kohta mahetoodangu müümisel. Küsitleti vaid neid mahetootjaid, kellel oli 2014. aasta seisuga õigus müüa oma toodangut viitega mahepõllumajandusele ehk kellel oli üleminekuaja läbinud põllumajandusmaid ja/või loomi. Üleminekuaja läbinud põllumajandusmaid ja loomi omavate tootjate kindlakstegemiseks kasutati Põllumajandusameti (edaspidi PMA) mahetootjate registri andmeid 2014. aasta kohta. PMA andmed olid aluseks ka põllumajandustootjate määratlemisel mahetootjaks või mahetootjaks üleminekuajal.

Küsitluse tulemusena saadud andmete analüüsi eesmärgiks oli informatsiooni saamine selle kohta, millised võimalused on tootjatel oma mahepõllumajanduslikult toodetud toodangut mahetoodanguna müüa, milliseid viiteid seejuures kasutatakse ning milliseks kujuneb mahetoodete realiseerimishind võrreldes tavatoodanguga.

Indikaatori „Mahetoodanguna müüdavate mahetoodete osa“ analüüsimiseks kogutavad näitajad olid järgnevad:

- mahepõllumajanduslikult toodetud taime- ja loomakasvatustoodangu kogused toodanguliikide lõikes;
- mahepõllumajanduslikult toodetud taime- ja loomakasvatustoodangu müük toodanguliikide lõikes ja kokku (sh mahetoodanguna või tavatoodanguna), kogused ja rahaline väärtus eurodes;
- viidete (suuline, kirjalik, ökomärk) kasutamine mahepõllumajanduslikult toodetud taime- ja loomakasvatustoodangu realiseerimisel;
- peamised turustuskanalid mahetoodangu realiseerimisel.

¹ FADN (*Farm Accountancy Data Network*) – põllumajandusliku raamatupidamise andmebaas

Kõik indikaatori „Mahetoodanguna müüdud mahetoodete osa” näitajad on arvatud kaalutud keskmistena, kaalumise aluseks on mahetootjate üldkogumi struktuur, mis on arvatud antud uuringu jaoks, kasutades Põllumajandusameti andmeid mahepõllumajanduslike majapidamiste kohta 2014. aasta seisuga ning standardtoodangu koefitsiente² „ST 2010”. Igaletunnustatud mahetootmisettevõttele määrati tootmistüüp ja majanduslik suurus vastavalt meetodikale, mis on kasutusel FADNi tüpoloogias³. See annab võimaluse mahetootjate majandustulemusi välja tuua ka erinevate tootmistüüpide ja majandusliku suuruse gruppide lõikes ning võrrelda mahetootjate tulemusi FADN valimis sarnastesse gruppidesse kuuluvate tavatootjatega.

Arvestades majandusliku suuruse alampiiriks 4000 eurot, nagu on kehtestatud ka FADN üldkogumisse kuuluvatele tootjatele, oli 2014. aastal Eestis 1270 mahetootjat, kelle standardkogutoodangu väärtus aruandeaastal oli suurem kui 4000 eurot. Seega oli mahepõllumajanduslike majapidamiste hulgas 272 väga väikest majapidamist (18% mahetootjate üldarvust), kus küll tegeldakse põllumajandusega, kuid tootmise maht on liiga väike, et neid FADN tüpologia järgi mahetootjateks pidada.

2014. aastal olid Eesti mahepõllumajanduslike majapidamiste üldkogumis ülekaalus (46%) loomakasvatustootjad, segatootjaid oli 18% ja taimekasvatajaid 19%. Ülejäänud tootmistüüpides oli mahepõllumajanduslike majapidamisi vähem. 2014. aasta lõpu seisuga oli väga väikeste mahepõllumajanduslike majapidamiste (SKT <4000 €), kes moodustasid 18% mahetootjate üldarvust ning 1% mahepõllumajandusliku tootmise standardkogutoodangust kasutuses vaid 1% kogu mahepõllumajanduslikust maast. Samas suuremate mahetootjate (SKT >100 000 eurot; 9% mahetootjate üldarvust) kasutuses oli 35% maast ning 43% mahepõllumajandusliku tootmise standardkogutoodangust. Seega on mahepõllumajandustootjate üldkogum esinduslik, kattes valdava osa mahepõllumajanduslikust tootmisest Eestis.

Mahepõllumajandusliku majandustegevuse hindamiseks on kasutatud FADN valimisse kuuluvaid mahetootjaid, keda oli 2014. aastal 147 (Lisa 1). Vastavalt valimisse kuuluvate mahetootjate esindatusele mahetootjate üldkogumis on tulemused esitatud kaalutud keskmistena.

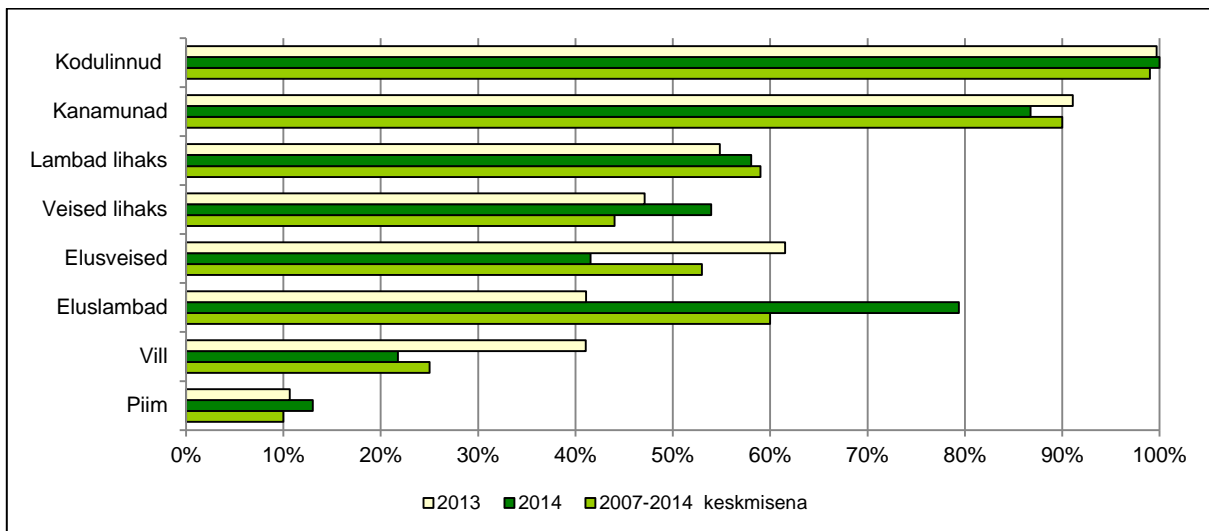
Tulemused

2014. aastal on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud loomakasvatustoodangu osakaal kogu müügi mahust võrreldes 2013. aastaga suurenenud või jäänud enam-vähem samale tasemele pea kõikide loomakasvatustoodangu liikide puhul (Joonis 1). Kõige enam kasvas eluslammaste realiseerimine viitega mahepõllumajandusele (38% võrra). Lehmapiima realiseeriti 2014. aastal viitega mahepõllumajandusele 2% enam kui 2013. aastal, samuti kasvas lammaste ja veiste lihaks realiseerimine (vastavalt 3% ja 7% võrra). Elusveiste ja kanamunade realiseerimine viitega

² Standardkogutoodangu (ST) koefitsiendid arvutatakse viie aasta keskmisena vastavalt keskmistele saagikus- ja produktiivsuse näitajatele ning hindadele vaatlusalustel aastatel. Otsetoetused standardtoodangu koefitsientides ei kajastu. „ST 2010“ on arvatud aastate 2008-2012 keskmisena

³ Põllumajandusliku majapidamise majanduslik suurus eurodes määratakse lähtudes hektarite ja loomade arvust selles majapidamises ning vastavatest standardtoodangu koefitsientidest. Tootmistüüp määratakse olenevalt ühe või teise tootmisharu osatähtsusest ettevõtte standardkogutoodangus

mahepõllumajandusele vähenes vastavalt 20% ja 4%. Perioodi 2007-2014 keskmisena on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud loomakasvatustoodangu osakaal kogu müügitahust olnud toodanguliikide osas erinev, nii on näiteks viitega mahepõllumajandusele realiseeritud 99% kodulindudest, 90% kanamunadest ja 60% eluslammastest samas kui ettevõtetes toodetud piimast on realiseeritud viitega mahepõllumajandusele vaid 10%.

Joonis 1. Mahetoodanguna müüdnud loomakasvatustoodangu osakaal kogu realiseerimisest perioodil 2013-2014 ja perioodi 2007-2014 keskmisena

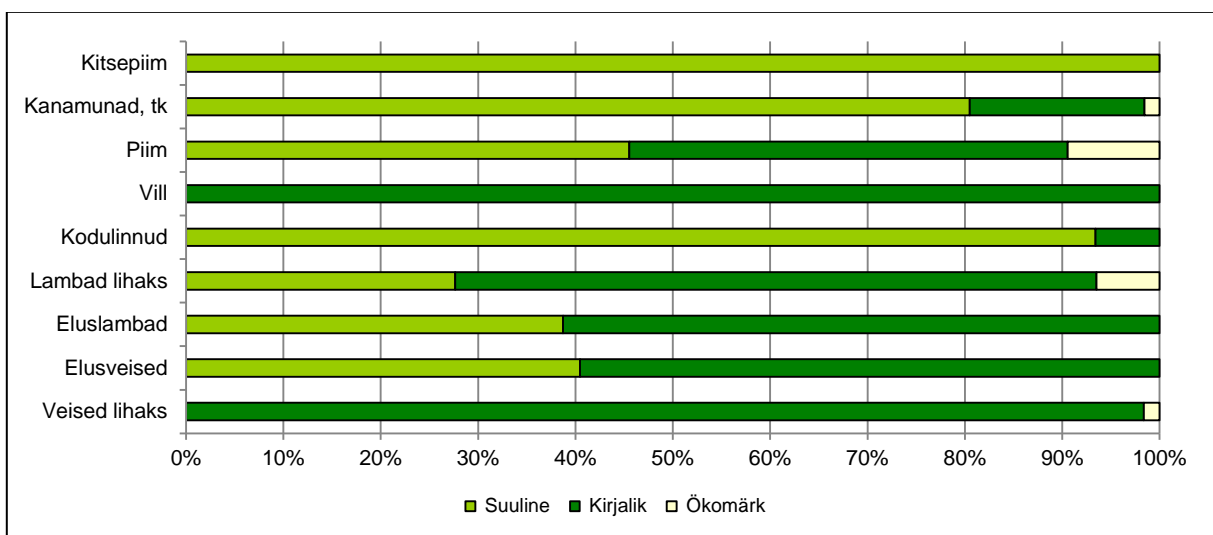
Üldjuhul olid mahedana realiseeritud loomakasvatustoodangu müügihinnad võrreldes tavatoodanguga kõrgemad. Mahetoodete hinnalisa võrreldes tavatoodetega sõltub suurel määral tootegrupist. Mõnel juhul on mahetooted odavamad, hinnalisa ei olegi või on see väike (nt lihaveseliha, lambaliha), mõnel juhul on aga mahetooted (nt munad) ligi kaks korda ja rohkemgi tavatoodetest kallimad. Oluliseks hinnavahe põhjuseks on lisaks tootmisviisi erinevustest tulenevale hinnavahele ka väikesed toodangumahud, sh käsitöenduslik töötlemine ja suur logistikakulu. (MEM, 2015a) Samas võib hinnavahe olla aastati väga erinev, näiteks lehmapiima realiseerimise hind viitega mahepõllumajandusele oli 2014. aastal võrreldes tavatoodanguga 16% kõrgem (2013. aastal hinna erinevus 21%) ning sõltub üldisest majanduslikust olukorrast.

Lisaks informatsioonile tootmise mahtude ja toodangu realiseerimise kohta mahe- või tavatoodanguna, küsiti mahetootjalt ka seda, millist viidet (suuline, kirjalik, ökomärk) mahetoodangu realiseerimisel kasutati. Viidete kasutamise kohta on andmed esitatud osakaaluna nendest tootjatest, kes konkreetse toodanguliigi realiseerimisel mahepõllumajandusele viitasid (Lisa 2).

Mahetootmisele viitas 2014. aastal 73% oma loomakasvatustoodangut realiseerinud mahetootjatest (2013. a 72%). Kõige levinumaks viitamisviisiks on esmakordselt tõusnud kirjalik viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 61% oma toodangut realiseerinud mahetootjatest (2013. a 43%). See võib olla tingitud sellest, et järjest enam müüakse toodangut töötlejatele ning sellest tulenevalt väljastatakse rohkem saatelehti, kuhu lisatakse informatsioon mahepõllumajandusliku päritolu

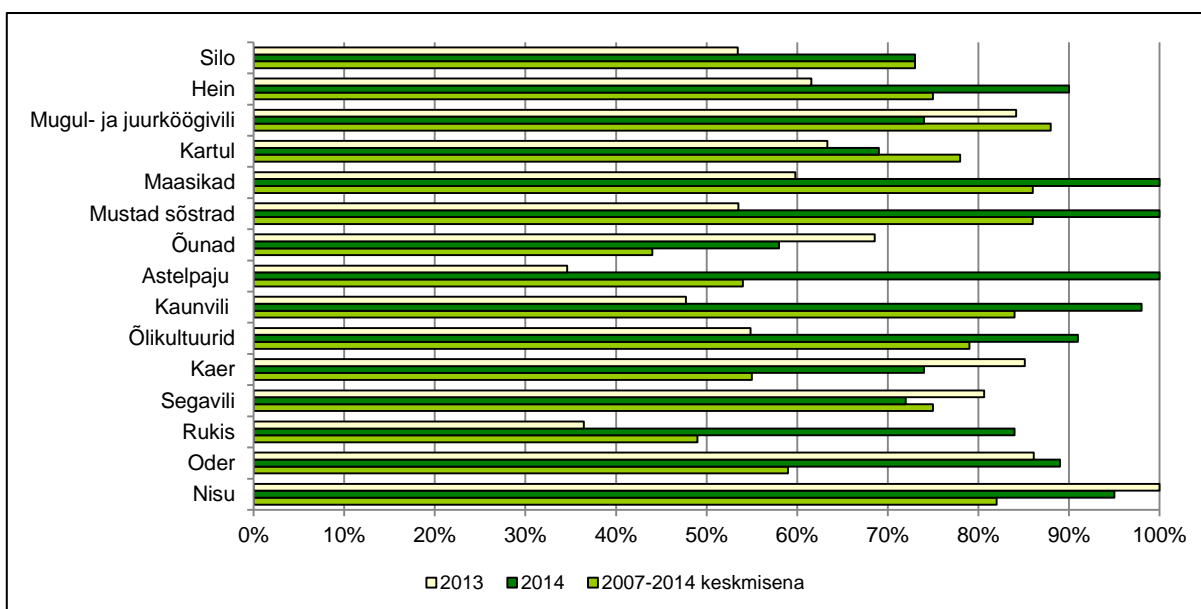
kohta. Suulist viidet kasutas 36% (2013. a 52%) ja ökomärki ainult 4% mahetootjatest (2013. a 5%). Lihatoodetel ökomärgi vähese kasutamise üheks peamiseks põhjuseks on see, et ökomärgiga viitamisel peab tootjal olema töötlemise ja pakendamise luba. Samas on väiketöötlemise ja -pakendamise käivitamine seotud suurte investeeringutega, mis käib väiketootjatele tihti üle jõu.

Kitsepiima, kanamunade ja kodulindude (munakanad, broilerid jne) mahedana lihaks realiseerimisel kasutati peamiselt suulist viidet (Joonis 2). Lehmapiima mahedana realiseerimisel kasutas suulist viidet 46% ning kirjalikku viidet 45% mahetootjatest. Kirjalikku viidet on kõige rohkem kasutatud veiste ja lammaste lihaks realiseerimisel ning ka elusveiste ja -lammaste müügi puhul. Lehmapiima, kanamunade, lammaste ja veiste lihaks realiseerimisel kasutati ka ökomärki.

Joonis 2. Mahepõllumajandusliku loomakasvatustoodangu müügi puhul kasutatud viited 2014. aastal

Taimekasvatustoodangust müüdi 2014. aastal kogu ulatuses viitega mahepõllumajandusele musti sõstraid, astelpajumarju ja maasikaid (Joonis 3). Viitega mahepõllumajandusele müüdi ka valdav osa ehk üle 84% teraviljast (nisu, oder, rukis) ja õlikultuuridest. Mugul- ja juurkõogiviljast realiseeriti mahedana 74% kogu müügitahust. Kartulit realiseeriti viitega mahepõllumajandusele 69% ja õunu 58% kogu müügitahust.

Joonis 3. Mahetoodanguna müüdud taimekasvatustoodangu osakaal kogu realiseerimisest perioodil 2013-2014 ja perioodi 2007-2014 keskmisena

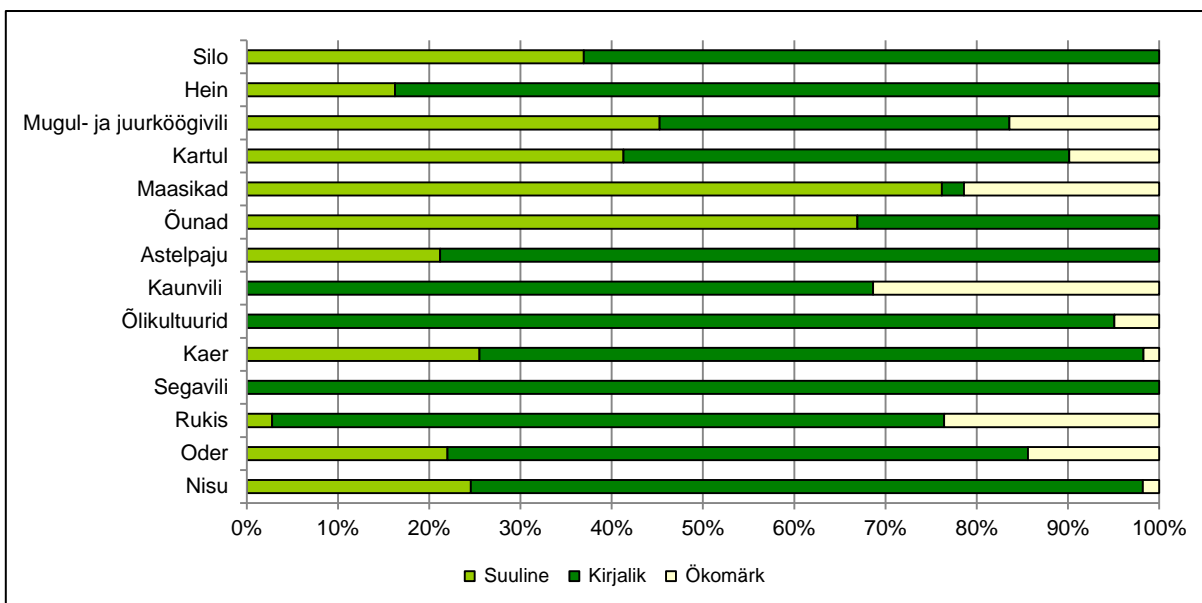
Võrreldes 2013. aastaga suurenes 2014. aastal kõige enam maasikate, astelpajumarjade, rukki ja mustsõstarde (40-65% võrra) realiseerimine viitega mahepõllumajandusele. Samas mugul- ja juurköögiviljade ning õunte mahedana realiseerimise osakaal kogu müügi mahust on võrreldes 2013. aastaga vähenenud (10% võrra). Viitega mahepõllumajandusele realiseeritud odra, nisu, segavilja ja kartuli osakaal on jäänud enam-vähem samale tasemele (69-95% kogumüügist).

Perioodi 2007-2014 keskmisena on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud taimekasvatustoodangu osakaal kogu müügi mahust olnud peamiste toodanguliikide osas erinev, olles suurim mugul- ja juurköögivilja (88%), maasikate (86%) ning kartuli (78%) osas ja kõige väiksem õunte realiseerimisel viitega mahepõllumajandusele (44%).

Mahedana realiseeritud taimekasvatustoodangu müügi hinnad olid üldjuhul võrreldes tavatoodanguna realiseeritud hindadega kõrgemad. Näiteks mahepõllumajandusele viidatud kartuli realiseerimise hind oli 2014. aastal võrreldes tavatoodanguga 84% kõrgem (2013. a 66%).

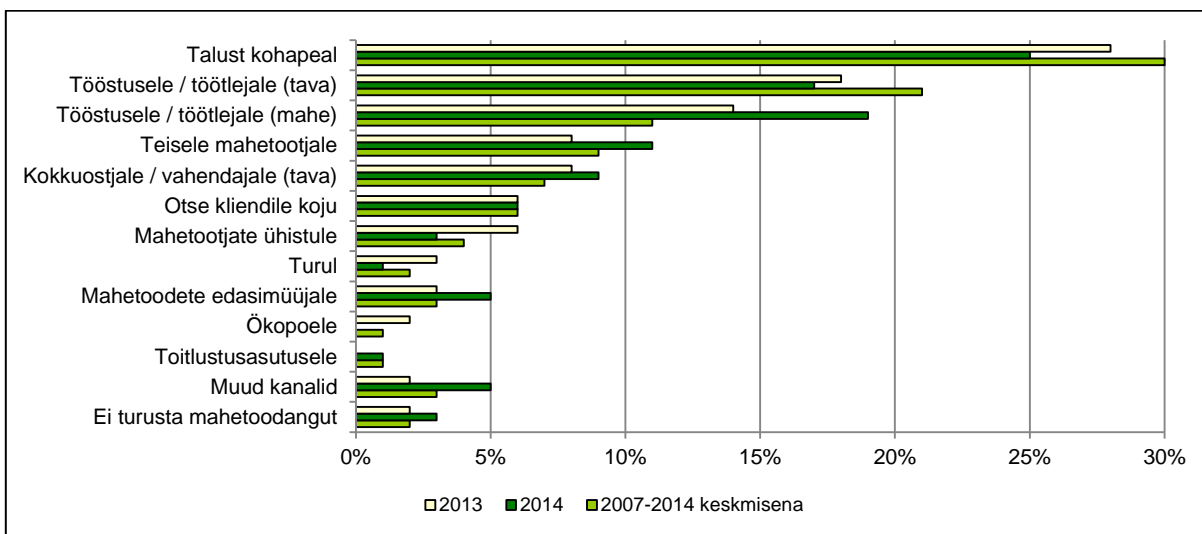
Taimekasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 73% oma toodangut realiseerinud mahetootjatest (2013. a 79%). Mahetoodangu realiseerimisel oli kasutatud kõiki kolme viitamiskiisi. Mahetootmise ja -töötlemise puhul on oluline kogu tooteahela jälgitavus ja tooraine päritolu kindlakstegemine, mistõttu on kõige levinum kirjalik viide, mida kasutas ühe viitamiskiisina 66% mahetootjatest (2013. a 50%). Suulist viidet kasutas 27% ja ökomärki 6% oma taimekasvatustoodangut realiseerinud mahetootjatest (2013. a vastavalt 44% ja 6%).

Maasikate ja õunte mahedana realiseerimisel kasutati peamiselt suulist viidet (Joonis 4). Kirjalikku viidet kasutati kõige enam teraviljade, õlikultuuride ja astelpajumarjade mahedana realiseerimisel. Maasikate, kartuli, teravilja ning mugul- ja juurköögiviljade realiseerimisel kasutati ka ökomärki.

Joonis 4. Mahepõllumajandusliku taimekasvatustoodangu müügi puhul kasutatud viited 2014. aastal

Kõige tähtsamaks turustuskanaliks peeti küsitluse andmetel müüki talust kohapeal (Joonis 5), nii arvas 25% mahetootjatest (2013. a 29%), 19% mahetootjatest pidas peamiseks turustuskanaliks müüki mahetoodanguna tööstusele/töötlejale (2013. a 14%). 17% mahetootjatest nimetas peamise turustuskanalina müüki tavatoodanguna tööstusele/mahetöötlejale ning 11% müüki teisele mahetootjale. 9% arvates oli peamiseks turustuskanaliks realiseerimine tavatoodanguna kokkuostjale/vahendajale.

Joonis 5. Peamised turustuskanalid mahetoodangu realiseerimisel perioodil 2013-2014 ja perioodi 2007-2014 keskmisena

Kuigi 2014. aastal on müük talust kohapeal 2013. aastaga võrreldes veidi langenud (4% võrra), on see siiski jätkuvalt oluline turustuskanal, kuna tootjal on parem kontroll kauba hinna üle ning samuti on võimalik tänu vahendajate puudumisele saada suuremat sissetulekut. Peale selle ei ole vaja teha

ka kulutusi kauba transportimiseks jms. Perioodi 2007-2014 keskmisena on kõige tähtsamateks turustuskanaliteks müük talust kohapeal (30%) ja müük tavatööstusele või -töötlejale (21%).

Kokkuvõte

- 2014. aastal on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osakaal kogu müügitahust võrreldes 2013. aastaga suurenenud või jäänud enam-vähem samale tasemele pea kõikide loomakasvatustoodangu liikide puhul. Võrreldes 2013. aastaga kasvas enim eluslammaste realiseerimine viitega mahepõllumajandusele (38% võrra). Lehmapiima realiseeriti 2% enam, samuti kasvas lammaste ja veiste lihaks realiseerimine (vastavalt 3% ja 7% võrra). Elusveiste ja kanamunade realiseerimine viitega mahepõllumajandusele vähenes vastavalt 20% ja 4%.
- Perioodi 2007-2014 keskmisena on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud loomakasvatustoodangu osakaal kogu müügitahust olnud toodanguliikide osas erinev - viitega mahepõllumajandusele on realiseeritud 99% kodulindudest, 90% kanamunadest ja 60% eluslammastest ning 10% ettevõtetes toodetud piimast.
- Loomakasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 2014. aastal 73% oma toodangut realiseerinud mahetootjatest (2013. a 72%). Kõige levinumaks viitamisviisiks on esmakordselt tõusnud kirjalik viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 61% oma toodangut realiseerinud mahetootjatest (2013. a 43%). Suulist viidet kasutas 36% (2013. a 52%) ja ökomärki ainult 4% mahetootjatest (2013. a 5%).
- Kitsepiima, kanamunade ja kodulindude (munakanad, broilerid jne) mahedana lihaks realiseerimisel kasutati peamiselt suulist viidet. Lehmapiima mahedana realiseerimisel kasutas suulist viidet 46% ning kirjalikku viidet 45% lehmapiima müünud mahetootjatest. Kirjalikku viidet on kõige rohkem kasutatud veiste ja lammaste lihaks realiseerimisel ning ka elusveiste ja -lammaste müügi puhul. Lehmapiima, kanamunade, lammaste ja veiste lihaks realiseerimisel kasutati ka ökomärki.
- Taimekasvatustoodangust müüdi 2014. aastal kogu ulatuses viitega mahepõllumajandusele musti sõstraid, astelpajumarju ja maasikaid. Viitega mahepõllumajandusele müüdi ka valdav osa ehk üle 84% teraviljast (nisu, oder, rukis) ja õlikultuuridest. Mugul- ja juurköögivilja realiseeriti mahedana 74% kogu müügitahust. Kartulit realiseeriti viitega mahepõllumajandusele 69% ja õunu 58% kogu müügitahust.
- Võrreldes 2013. aastaga suurenes 2014. aastal kõige enam maasikate, astelpajumarjade, rukki ja mustsõstarde (40-65% võrra) realiseerimine viitega mahepõllumajandusele. Samas mugul- ja juurköögiviljade ning õunte mahedana realiseerimise osakaal kogu müügitahust on võrreldes 2013. aastaga vähenenud (10% võrra). Viitega mahepõllumajandusele realiseeritud odra, nisu, segavilja ja kartuli osakaal on jäänud enam-vähem samale tasemele (69-95% kogumüügist).
- Perioodi 2007-2014 keskmisena on viitega mahepõllumajandusele realiseeritud taimekasvatustoodangu osakaal kogu müügitahust olnud peamiste toodanguliikide osas erinev. Viitega mahepõllumajandusele realiseeritud toodangu osakaal on kogu müügitahust

olnud suurim mugul- ja juurköögivilja (88%), maasikate (86%) ning kartuli (78%) osas. Kõige väiksema osakaaluga kogu müüginahust on olnud õunte realiseerimine viitega mahepõllumajandusele (44%).

- Taimekasvatustoodangu realiseerimisel viitas mahetootmisele 73% oma toodangut realiseerinud mahetootjatest (2013. a 79%). Kõige levinum on kirjalik viide, mida kasutas ühe viitamisviisina 66% mahetootjatest (2013. a 50%). Suulist viidet kasutas 27% ja ökomärki 6% oma taimekasvatustoodangut realiseerinud mahetootjatest (2013. a vastavalt 44% ja 6%).
- Maasikate ja õunte mahedana realiseerimisel kasutati peamiselt suulist viidet. Kirjalikku viidet kasutati kõige enam teraviljade, õlikultuuride ja astelpajumarjade mahedana realiseerimisel. Maasikate, kartuli, teravilja ning mugul- ja juurköögiviljade realiseerimisel kasutati ka ökomärki.
- 25% mahetootjatest peavad kõige tähtsamaks turustuskanaliks müüki talust kohapeal (2013. a 29%), 19% mahetootjatest pidas peamiseks turustuskanaliks müüki mahetoodanguna tööstusele/töötlejale (2013. a 14%). 17% mahetootjatest nimetas peamise turustuskanalina müüki tavatoodanguna tööstusele/mahetöötlejale ning 11% müüki teisele mahetootjale. 9% arvates oli peamiseks turustuskanaliks realiseerimine tavatoodanguna kokkuostjale/vahendajale.
- Kuigi 2014. aastal on müük talust kohapeal 2013. aastaga võrreldes veidi langenud (4% võrra), on see siiski jätkuvalt oluline turustuskanal, kuna tootjal on parem kontroll kauba hinna üle ning samuti on võimalik tänu vahendajate puudumisele saada suuremat sissetulekut. Perioodi 2007-2014 keskmisena on kõige tähtsamateks turustuskanaliteks müük talust kohapeal (30%) ja müük tavatööstusele või -töötlejale (21%).

Kasutatud allikad

MEM, 2015a. (kuupäev puudub). *Põllumajandussektori 2014. aasta ülevaade*. Tallinn: Maaeluministeerium.

LISA 1. MAHETOOTJATE VALIMI STRUKTUUR TOOTMISTÜÜPIDE JA MAJANDUSLIKU SUURUSE GRUPPIDE LÖIKES, 2014

Tootmistüüp		Majandusliku suuruse grupp (tuhat €)						Kõik		
		4-<8	8-<15	15-<25	25-<50	50-<100	100-<250			250-<...
A	Taimikasvatus	2	4	2	2	4	2	2	18	12,2%
B	Aiandus	0	2	2	1	0	0	0	5	3,4%
D	Püsiloomad	0	4	1	1	4	1	1	12	8,2%
E	Piimatootmine	3	0	2	2	2	3	4	16	10,9%
F	Loomakasvatus	9	11	10	15	17	4	0	66	44,9%
G	Sea- ja linnukasvatus	0	3	0	1	0	0	0	4	2,7%
H	Segatootmine	5	6	5	1	4	4	1	26	17,7%
Kõik		19	30	22	23	31	14	8	147	100%
		12,9%	20,4%	15,0%	15,6%	21,1%	9,5%	5,4%	100%	

LISA 2. VIIDETE KASUTAMINE MAHEPÖLLUMAJANDUSLIKULT TOODETUD TOODANGU MÜÜMISEL, 2014

(% mahepõllumajandusele viidanud tootjatest)

	Viide (%)		
	suuline	kirjalik	ökomärk
TAIMEKASVATUS			
Nisu	25	74	2
Rukis	3	74	24
Oder	22	64	14
Kaer	26	73	2
Muu teravili	0	100	0
Segavili	0	100	0
Kaunvili kuivatamiseks	0	63	38
Õlikultuurid	0	95	5
Kartul	41	49	10
Tomat	55	32	13
Kurk	57	43	0
Maasikad	76	2	21
Astelpaju	21	79	0
Õunad	67	33	0
Silo	37	63	0
Hein	16	84	0
Mugul- ja juurköögivili	47	29	25
Mustad sõstrad	41	41	18
Heina- ja muu seeme	50	50	0
LOOMAKASVATUS			
Piim	46	45	9
Veised lihaks	0	98	2
Elusveised	40	60	0
Lambad lihaks	28	66	6
Eluslambad	39	61	0
Kanamunad	80	18	2
Vill	0	100	0
Kodulinnud	93	7	0
Kitsepiim	100	0	0